

PARLAMENT EUROPEJSKI

2014 - 2019

Komisja Kultury i Edukacji

2015/0000(INI)

4.2.2015

PROJEKT SPRAWOZDANIA

w sprawie kontynuacji wdrażania procesu bolońskiego
(2015/0000(INI))

Komisja Kultury i Edukacji

Sprawozdawczyni: Krystyna Łybacka

PR\1049173PL.doc

PE546.870v02-00

PL

Zjednoczona w różnorodności

PL

PR_INI

SPIS TREŚCI

	Strona
PROJEKT REZOLUCJI PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO	3
UZASADNIENIE	10

PROJEKT REZOLUCJI PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

w sprawie kontynuacji wdrażania procesu bolońskiego (2015/0000(INI))

Parlament Europejski,

- uwzględniając art. 165 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,
- uwzględniając Powszechną deklarację praw człowieka, w szczególności jej art. 26,
- uwzględniając Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej, w szczególności jej art. 14,
- uwzględniając wspólną deklarację sorbońską w sprawie harmonizacji architektury europejskiego systemu szkolnictwa wyższego, podpisaną w dniu 25 maja 1998 r. w Paryżu przez czterech ministrów edukacji z Francji, Niemiec, Włoch i Wielkiej Brytanii (deklaracja sorbońska)¹,
- uwzględniając wspólną deklarację podpisaną w Bolonii w dniu 19 czerwca 1999 r. przez ministrów edukacji z 29 państw europejskich (deklaracja bolońska)²,
- uwzględniając komunikat wydany na konferencji europejskich ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe, która odbyła się w dniach 28–29 kwietnia 2009 r. w Leuven i Louvain-la-Neuve³,
- uwzględniając deklarację budapeszteńsko-wiedeńską z dnia 12 marca 2010 r. przyjętą przez ministrów edukacji z 47 państw, która oficjalnie zainicjowała europejski obszar szkolnictwa wyższego⁴,
- uwzględniając komunikat Konferencji Ministerialnej oraz trzecie Forum Polityki Bolońskiej, które odbyło się w Bukareszcie w dniach 26–27 kwietnia 2012 r.⁵,
- uwzględniając strategię mobilności na 2020 r. dla europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (EHEA), którą przyjęto na konferencji ministerialnej w Bukareszcie w dniach 26–27 kwietnia 2012 r.⁶,
- uwzględniając dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/55/UE z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniającą dyrektywę 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych i rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 w sprawie współpracy

---

¹ http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/SORBONNE_DECLARATION1.pdf

² http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf

³ http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf

⁴ http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Budapest-Vienna_Declaration.pdf

⁵ [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012\(1\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(1).pdf)

⁶ <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29%2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf>

administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym¹,

- uwzględniając zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 września 2005 r. w celu ułatwienia wydawania przez państwa członkowskie jednolitych wiz krótkoterminowych dla naukowców z państw trzecich podróżujących w ramach Wspólnoty w celu prowadzenia badań naukowych²,
- uwzględniając zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lutego 2006 r. w sprawie dalszej europejskiej współpracy w zakresie zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym³,
- uwzględniając zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (ERK)⁴,
- uwzględniając Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”)⁵,
- uwzględniając konkluzje Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie rozwijania roli edukacji w dobrze funkcjonującym trójkącie wiedzy⁶,
- uwzględniając konkluzje Rady z dnia 11 maja 2010 r. w sprawie międzynarodowego wymiaru szkolnictwa wyższego⁷,
- uwzględniając zalecenie Rady z dnia 28 czerwca 2011 r. w sprawie polityk na rzecz ograniczania zjawiska przedwczesnego kończenia nauki⁸,
- uwzględniając zalecenie Rady z dnia 28 czerwca 2011 r. pt. „Mobilna młodzież – promowanie mobilności edukacyjnej młodych ludzi”⁹,
- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 10 maja 2006 r. zatytułowany „Realizacja programu modernizacji dla uniwersytetów - Edukacja, badania naukowe i innowacje” (COM(2006)0208),
- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 3 marca 2010 r. zatytułowany „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” (COM(2010)2020),

---

¹ Dz.U. L 354 z 28.12.2013, s. 132.

² Dz.U. L 289 z 3.11.2005, s. 23.

³ Dz.U. L 64 z 4.3.2006, s. 60.

⁴ Dz.U. C 111 z 6.5.2008, s. 1.

⁵ Dz.U. C 119 z 28.5.2009, s. 2.

⁶ Dz.U. C 302 z 12.12.2009, s. 3.

⁷ Dz.U. C 135 z 26.5.2010, s. 12.

⁸ Dz.U. C 191 z 1.7.2011, s. 1.

⁹ Dz.U. C 199 z 7.7.2011, s. 1.

- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 26 sierpnia 2010 r. zatytułowany „Europejska agenda cyfrowa” (COM(2010)0245/2),
- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 20 września 2011 r. zatytułowany „Działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego” (COM(2011)0567),
- uwzględniając sprawozdanie zatytułowane „Szkolnictwo wyższe w Europie 2009: postęp w realizacji Procesu Bolońskiego” (Eurydice, Komisja Europejska, 2009 r.)¹ ,
- uwzględniając sprawozdanie zatytułowane „Szkolnictwo wyższe w Europie 2010: wpływ Procesu Bolońskiego” (Eurydice, Komisja Europejska, 2010 r.)² ,
- uwzględniając sprawozdanie zatytułowane „Szkolnictwo wyższe w Europie 2012: sprawozdanie z realizacji procesu bolońskiego” (Eurydice, Komisja Europejska, 2012 r.)³,
- uwzględniając badanie Eurobarometru z 2007 r. na temat reformy szkolnictwa wyższego przeprowadzone wśród nauczycieli zawodowych⁴,
- uwzględniając badanie Eurobarometru z 2009 r. na temat reformy szkolnictwa wyższego przeprowadzone wśród studentów⁵,
- uwzględniając publikację Eurostatu z dnia 16 kwietnia 2009 r. zatytułowaną „Proces boloński w dziedzinie szkolnictwa wyższego w Europie – kluczowe wskaźniki dotyczące wymiaru społecznego i mobilności”⁶,
- uwzględniając sprawozdanie końcowe z międzynarodowej konferencji w sprawie finansowania szkolnictwa wyższego, która odbyła się w Erywaniu w Armenii w dniach 8–9 września 2011 r.⁷,
- uwzględniając swoją rezolucję z dnia 23 września 2008 r. w sprawie procesu bolońskiego i mobilności studentów⁸,
- uwzględniając swoją rezolucję z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie wkładu instytucji europejskich w konsolidację i postępy procesu bolońskiego⁹,
- uwzględniając art. 52 Regulaminu,
- uwzględniając sprawozdanie Komisji Kultury i Edukacji (A8-0000/2015),

¹ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/099pl.pdf

² http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/122pl.pdf

³ [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf)

⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl198_en.pdf

⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_260_en.pdf

⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5713011/KS-78-09-653-EN.PDF/3eb9f4ec-dc39-4e51-a18b-b61eb7c2518b?version=1.0>

⁷ <http://www.ehea.info/news-details.aspx?ArticleId=253>

⁸ Dz.U. C 8 E z 14.1.2010, s. 18.

⁹ Dz.U. C 251 E z 31.8.2013, s. 24.

- A. mając na uwadze, że znaczenie procesu bolońskiego w obecnej sytuacji gospodarczej powinno wpisywać się w dążenie do realizacji celów związanych z wzrostem bazującym na wiedzy i innowacyjności, oraz mając na uwadze, że powinno to znaleźć odzwierciedlenie w przeglądzie strategii „Europa 2020” i w realizacji planu inwestycyjnego dla Europy ogłoszonego przez J.C. Junckera;
- B. mając na uwadze, że cenne wysiłki zostały podjęte w ramach tej międzyrządowej inicjatywy w ścisłej współpracy ze środowiskiem akademickim w celu wypracowania wspólnej europejskiej reakcji na poważne problemy w wielu krajach;
- C. mając na uwadze, że rzeczywistym celem procesu bolońskiego jest zapewnienie zgodności i porównywalności różnych standardów i jakości rozmaitych systemów szkolnictwa wyższego, przy jednoczesnym poszanowaniu autonomii uniwersytetów;
- D. mając na uwadze, że należy ocenić postępy poczynione w ciągu ostatnich 15 lat, z uwzględnieniem zarówno osiągnięć w zakresie współpracy regionalnej, jak i utrzymujących się problemów i różnic w osiąganiu wyznaczonych celów;
- E. mając na uwadze, że z powodu nieprawidłowej komunikacji i niezrozumienia jego prawdziwej wizji proces boloński jest czasami postrzegany jako obciążenie biurokratyczne, które utrudnia niezbędne reformy krajowe;
- F. mając na uwadze, że należy podkreślić ogólnoeuropejski charakter procesu bolońskiego, a także zaangażowanie wszystkich podmiotów, w tym studentów, nauczycieli, badaczy i pracowników;
- G. mając na uwadze, że stałe i zwiększone wsparcie finansowe dla edukacji i szkolenia ma zasadnicze znaczenie;

Rola procesu bolońskiego

1. zauważa, że edukacja jest jednym z głównych filarów naszego społeczeństwa, jeśli chodzi o wspieranie wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy, oraz że wzrost inwestycji w edukację ma kluczowe znaczenie dla przeciwdziałania bezrobociu wśród młodych ludzi;
2. podkreśla ważną rolę procesu bolońskiego w tworzeniu Europy opartej na wiedzy;
3. zauważa, że reformy w ramach procesu bolońskiego doprowadziły do powołania europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (EHEA), a także umożliwiły w ciągu ostatnich 15 lat znaczne osiągnięcia w nadaniu porównywalnego charakteru strukturom szkolnictwa wyższego, zwiększaniu mobilności, dostosowaniu systemów kształcenia do potrzeb rynku pracy oraz w ogólnej poprawie szans na zatrudnienie i konkurencyjności, a także atrakcyjności szkolnictwa wyższego w Europie;
4. zwraca uwagę na cele na najbliższe lata oraz priorytety krajowe w zakresie działań, które należy podjąć do 2015 r. i które przedstawiono na konferencji ministerialnej EHEA w Bukareszcie w 2012 r., a także na zalecenia konferencji dotyczące strategii na rzecz mobilności w EHEA do 2020 r.;

Priorytety i wyzwania

5. wzywa państwa europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego do wdrożenia wspólnie uzgodnionych reform mających na celu przyspieszenie osiągnięcia celów procesu bolońskiego oraz do wspierania tych krajów, które napotykają trudności we wdrażaniu tych reform; popiera w tym względzie tworzenie szeroko zakrojonych partnerstw między krajami;
6. wskazuje na potrzebę podejmowania dalszych wysiłków na rzecz rozwoju europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, a także czerpania doświadczenia z postępów poczynionych w realizacji jego celów oraz w koordynacji z europejskim obszarem kształcenia i szkolenia, europejskim obszarem uczenia się przez całe życie (LLL) i europejską przestrzenią badawczą;
7. wzywa państwa członkowskie i UE jako całość do uświadamiania opinii publicznej na temat procesu bolońskiego i zwiększania jej poparcia dla tego procesu, w tym poprzez działania na poziomie lokalnym w celu osiągnięcia skuteczniejszego i dynamiczniejszego zaangażowania w osiągnięcie celów procesu;
8. odnotowuje poparcie Komisji jako uczestnika procesu bolońskiego i apeluje do niej o zwiększanie jej roli w ożywieniu procesu i o przyspieszenie wysiłków zmierzających do osiągnięcia wyznaczonych celów;
9. wzywa do dalszego dialogu między rządami i instytucjami szkolnictwa wyższego (ISW) w celu ukierunkowania i maksymalnego wykorzystania dostępnych funduszy i poszukiwania nowych modeli finansowania;
10. zachęca zarówno do podejścia odgórnego, jak i oddolnego, przy zaangażowaniu całego środowiska akademickiego, i wzywa ministrów europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego do politycznego zaangażowania i współpracy w celu opracowania wspólnej strategii w zakresie realizacji reform prowadzonych w ramach procesu bolońskiego;
11. wzywa do dalszego rozwoju programów nauczania o jasno zdefiniowanych celach, zapewniających wiedzę i umiejętności potrzebne do przygotowania absolwentów do wymogów rynku pracy oraz do rozwijania ich potencjału w zakresie uczenia się przez całe życie;
12. wzywa do właściwego wdrożenia europejskiego systemu transferu i akumulacji punktów (ECTS) oraz suplementów do dyplomu – kluczowych narzędzi związanych z efektami uczenia się i nakładem pracy studenta, aby ułatwić mobilność i umożliwić studentom łączenie osiągnięć w nauce;
13. podkreśla, że istotne jest zapewnienie zgodności i wzajemnego uznawania stopni naukowych w celu wzmocnienia systemu zapewniania jakości na szczeblu europejskim, zgodnie ze zmienioną wersją norm i wytycznych dotyczących zapewniania jakości;
14. podkreśla wartość ram kwalifikacji (QF) dla poprawy przejrzystości i wzywa wszystkie państwa objęte procesem bolońskim, by uzgodniły swoje krajowe QF z QF

obowiązującymi w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego i z europejskimi ramami kwalifikacji;

15. zauważa, że mobilność studentów, nauczycieli, naukowców i pracowników jest jednym z głównych priorytetów procesu bolońskiego, i podkreśla w tym zakresie kluczową rolę programu Erasmus +;
16. wzywa państwa członkowskie oraz UE jako całość, by zwiększyły mobilność, usuwając przeszkody administracyjne, zapewniając mechanizm udzielania odpowiedniego wsparcia finansowego i gwarantując możliwości przenoszenia stypendiów i punktów;
17. podkreśla zmianę paradygmatu edukacyjnego na podejście bardziej nakierowane na studentów, które obejmuje indywidualny rozwój studentów;
18. podkreśla, że należy zapewnić szerokie możliwości uczenia się przez całe życie, a także uzupełniające formy kształcenia, takie jak kształcenie pozaformalne i nieformalne;
19. wzywa do podjęcia wysiłków w celu wzmocnienia powiązania między szkolnictwem wyższym a badaniami, m.in. poprzez wspieranie kształcenia opartego na badaniach naukowych, i podkreśla, że program „Horyzont 2020” jest kluczowym mechanizmem finansowania służącym wspieraniu badań; wzywa do poprawy synchronizacji działań wspierających proces boloński, takich jak programy „Horyzont 2020” i „Erasmus +”;
20. apeluje o bardziej elastyczne ścieżki kształcenia, które wspierają wspólne programy studiów i badania interdyscyplinarne oraz wspierają innowacje, kreatywność, kształcenie i szkolenie zawodowe, kształcenie przemienne i przedsiębiorczość w szkolnictwie wyższym, oraz wzywa do badania możliwości oferowanych przez nowe technologie i cyfryzację;
21. wzywa instytucje szkolnictwa wyższego, organy administracji publicznej, partnerów społecznych i przedsiębiorstwa do prowadzenia ciągłego dialogu ułatwiającego i zwiększającego szanse na zatrudnienie;
22. podkreśla, że państwa członkowskie, Unia i instytucje szkolnictwa wyższego są odpowiedzialne za zapewnienie wysokiej jakości edukacji, która odpowiada na wyzwania społeczne;
23. wzywa do podjęcia wysiłków w celu poprawy integracji społecznej przez zapewnienie sprawiedliwego i otwartego dostępu do wysokiej jakości edukacji dla wszystkich, poprzez ułatwianie uznawania kwalifikacji akademickich i zawodowych, a także okresów nauki za granicą oraz uprzedniego kształcenia, a także przez zapewnienie odpowiedniego kształcenia dla zróżnicowanej populacji studentów w ramach programu uczenia się przez całe życie;
24. wzywa do podjęcia wysiłków w celu opracowania strategii na rzecz zewnętrznego wymiaru europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego poprzez współpracę z innymi regionami świata, w celu zwiększenia jego konkurencyjności w skali światowej;

25. podkreśla, jak ważne jest, by następna konferencja ministerialna w sprawie europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, która ma odbyć się w Erywaniu w maju 2015 r., dokonała przeglądu postępów w realizacji priorytetów określonych na lata 2012–2015 w celu pobudzenia i dalszej konsolidacji europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, przy pełnym poparciu Unii;

o

o o

26. zobowiązuje swojego przewodniczącego do przekazania niniejszej rezolucji Radzie, Komisji oraz rządów i parlamentom państw członkowskich.

UZASADNIENIE

W czerwcu 1999 r. 29 krajów europejskich podpisało deklarację bolońską, której celem było stworzenie do roku 2010 europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (EHEA). Celem było i jest nadal zapewnienie studentom szerszego i bardziej przejrzystego wyboru możliwości edukacyjnych wysokiej jakości, a także ustanowienie uproszczonego procesu uznawania kwalifikacji zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz, we wszystkich uczestniczących krajowych systemach szkolnictwa wyższego. W międzyczasie 47 obecnych uczestników procesu bolońskiego wprowadziło duże reformy swoich systemów szkolnictwa wyższego.

Mimo że zmiany dokonane przez proces boloński dokonują się głównie na poziomie uniwersyteckim, pomysł utworzenia europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego ma do pewnego stopnia charakter polityczny. Jest to inicjatywa międzyrządowa, inspirowana przez Komisję Europejską, wspierana przez kręgi akademickie, w której podejmuje się próbę znalezienia wspólnej odpowiedzi na problemy występujące w uczestniczących państwach. Odpowiedź ta obejmuje np. stworzenie warunków dla większej mobilności, dostosowanie systemów kształcenia do potrzeb rynku pracy w celu ogólnej poprawy szans na zatrudnienie, jak i zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności szkolnictwa wyższego w Europie, żeby wnieść istotny wkład w rozwój cywilizacji. Obecnie przed państwami uczestniczącymi w procesie bolońskim stoją nowe wyzwania takie jak bezrobocie osób młodych, ograniczenia gospodarcze i zmiany demograficzne.

W kontekście realizacji celów UE w zakresie wzrostu i gospodarki opartej na wiedzy proces boloński może odegrać istotną rolę w przeglądzie strategii „Europa 2020” i w realizacji planu inwestycyjnego dla Europy ogłoszonego przez J.-C. Junckera.

Przez ostatnie 15 lat proces boloński osiągnął wiele pod względem jakości edukacji, mobilności i uznawania dyplomów akademickich. Ogólnie proces boloński osiągnął większą przejrzystość i sprawił, że informacje o europejskim szkolnictwie wyższym są łatwo dostępne, stosując wskaźniki wyników krajowych w odniesieniu do wspólnych celów.

O ile te osiągnięcia zasługują na słowa pochwały, nadal istnieją pewne obszary, w których niezbędny jest rozwój. Kluczowe znaczenie ma ożywienie procesu bolońskiego w celu sprostania nowym wyzwaniom i zapewnienia jakości i przejrzystości EHEA.

Ocena procesu i nowe wyzwania

Aby właściwie określić kierunek reform procesu bolońskiego, powinniśmy rozpocząć od oceny jego celów i ustalić, które obszary trzeba usprawnić. Dlatego musimy rozpatrzeć szerszy kontekst, w tym utworzenie europejskiego obszaru kształcenia i szkolenia, europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie i europejskiej przestrzeni badawczej, które wraz z EHEA stanowią kluczowe elementy prowadzące do stworzenia Europy opartej na wiedzy.

Pod tym względem należy podkreślić, że celem procesu bolońskiego jest nie standaryzacja systemów szkolnictwa wyższego, a ich konwergencja poprzez opracowanie wspólnych zasad współpracy z uwzględnieniem różnorodności i autonomii poszczególnych państw i uczelni.

Po pierwsze, cele procesu bolońskiego zostały osiągnięte przez państwa członkowskie w nierównym stopniu. Dlatego priorytetem jest przeprowadzenie uzgodnionych wspólnie reform w krajach EHEA i wzmocnienie podejścia „oddolnego”. Osiągnięcie tego celu wymaga zaangażowania politycznego i współpracy w ramach EHEA. Poza tym można opracować dodatkowe narzędzia i metody, takie jak klastry, które mogłyby pomóc krajom stojącym w obliczu wyzwań poczynić większe postępy, jednocześnie zachęcając innych do osiągnięcia jeszcze bardziej ambitnych celów. Dodatkowe narzędzia obejmują wymianę najlepszych praktyk, intensywniejsze korzystanie z sieci ekspertów procesu bolońskiego i większe zaangażowanie środowiska akademickiego. Ponadto nowe technologie i otwarte zasoby edukacyjne (OER), w szczególności masowe, otwarte kursy internetowe (MOOC), umożliwiają swobodny przepływ wiedzy ponad granicami, co zwiększa potencjał współpracy międzynarodowej i pomaga promować europejskie instytucje oświatowe jako ośrodki innowacji. Ten potencjał należy dalej badać.

Po drugie, potrzebne jest skupienie procesu uczenia się w większym stopniu na uczniu, co nie zawsze było uznawane za ważny element europejskiej struktury stopni naukowych i nie było odpowiednio uwzględniane w programach uniwersyteckich. Sposób nauczania powinien polegać nie na tym, czego należy nauczyć, ale na tym, czego studenci muszą się nauczyć. Uważa się, że do najbardziej zaniedbywanych cech EHEA należą społeczne aspekty procesu bolońskiego.

Poza tym pierwotna idea procesu bolońskiego nie zawsze była jasno przedstawiana, a państwa członkowskie błędnie ją rozumiały lub interpretowały. W niektórych przypadkach proces wykorzystywano przy przeprowadzaniu reform krajowych lub był postrzegany jako obowiązek nałożony przez rząd. Dlatego potrzebna jest jasna komunikacja na temat procesu bolońskiego, aby zwiększyć świadomość obywateli i ich poparcie dla reform procesu, co pozwoliłoby na bardziej skuteczne i dynamiczne zaangażowanie w realizację jego celów.

Poza tym ponieważ większość środków na finansowanie europejskich instytucji szkolnictwa wyższego pochodzi ze źródeł publicznych, niedawne znaczne cięcia budżetowe odbiły się na szkolnictwie wyższym. Niezbędne są zatem ciągłe inwestycje i skuteczniejsze wykorzystywanie dostępnych funduszy. Zaleca się też rozwijanie nowych modeli finansowania.

Struktura i narzędzia procesu bolońskiego

Ogólnie większość studentów w krajach EHEA uczestniczy w programach zgodnych z trójstopniową strukturą studiów procesu bolońskiego. Warto podkreślić, że stworzenie trójstopniowej struktury studiów nie stanowiło celu samego w sobie, a jest raczej, wraz z innymi ważnymi zmianami w programie studiów, sposobem na lepsze przygotowanie absolwentów do wymogów rynku pracy i wyzwań społecznych.

Poza tym do osiągnięcia celów procesu bolońskiego konieczne jest prawidłowe wdrożenie europejskiego systemu transferu i akumulacji punktów (ECTS). Co prawda osiągnięto pewne postępy we wdrażaniu ECTS w zakresie akumulacji i transferu punktów we wszystkich krajach EHEA, jednak nadal potrzebne jest lepsze powiązanie punktów / składników programów i wyników nauczania.

Co się tyczy suplementu do dyplomu, warto zauważyć, że pomimo pewnych postępów około 70% państw EHEA nie spełniło wszystkich wymogów, w tym automatycznego i bezpłatnego wydawania suplementu do dyplomu wszystkim absolwentom w używanym powszechnie języku angielskim.

Opracowywanie i wdrażanie krajowych ram kwalifikacji przysparza ciągle trudności, np. większość państw nadal musi włączyć do nich kwalifikacje nieformalne. Należy zająć się kwestią uznawania w ramach kwalifikacji EHEA kwalifikacji nabytych w toku krótkich cykli nauki w przypadku państw, które uwzględniają je w krajowych ramach kwalifikacji bez nakładania takiego obowiązku na inne kraje, aby zwiększyć ich zrozumiałość i porównywalność międzynarodową.

Bez wątpienia należy usprawnić uznawanie kwalifikacji zdobytych za granicą, okresów nauki za granicą i wcześniejszej nauki (w tym pozaformalnej i nieformalnej), co przyniosłoby bardziej bezpośrednie korzyści studentom. Mając na uwadze, że w ponad dwóch trzecich państw EHEA europejskie instytucje szkolnictwa wyższego podejmują ostateczną decyzję w sprawie kwalifikacji zdobytych za granicą i to one uznają punkty zgromadzone za granicą, ważne jest, aby instytucje te sprawniej wywiązywały się z tego zadania. Kluczowe dla EHEA jest opracowanie strategii i praktyk sprzyjających dalszej poprawie uznawania kwalifikacji.

Rozwój EHEA wymaga też dalszego rozwoju i dalszej integracji elastycznych ścieżek nauczania w celu promowania mobilności i uczenia się przez całe życie.

Kolejnym ważnym aspektem EHEA są wspólne programy, które stanowią też kluczowy aspekt umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego; należy ułatwić ich akredytację.

Mobilność i jakość szkolnictwa wyższego

Mobilność dotyczy nie tylko struktury, ale i właściwej organizacji i zapewnienia jakości. Rozwój mobilności wymaga prawidłowego wdrażania narzędzi procesu bolońskiego. Ponadto należy wzmocnić procedury uznawania, zwiększyć jakość usług dla studentów oferowanych przez przyjmujące uczelnie, stworzyć mechanizm wsparcia finansowego, zagwarantować transfer kredytów i punktów, promować naukę języków obcych oraz zachęcać do udziału w programach europejskich takich jak Erasmus+. Poza tym dotacje związane z programem Erasmus+ powinny być wolne od podatku i kosztów socjalnych.

Niezmiernie istotne jest też stworzenie warunków sprzyjających większej mobilności pracowników i nauczycieli, co może przyczynić się do rozwoju badań naukowych, praktyk nauczania i uczenia się oraz do modernizacji zarządzania i administracji.

Ważnym priorytetem dla wielu krajów jest zwiększenie jakości szkolnictwa wyższego oraz ustanowienie systemów zapewniania jakości. Europejskie standardy i wytyczne w dziedzinie zapewniania jakości, które należą do najważniejszych celów EHEA, zostały poddane przeglądowi, a w maju 2015 r. mają zostać zatwierdzone przez konferencję ministerialną w Erywaniu. Kolejnym krokiem będzie ich prawidłowe wdrożenie i zacieśnienie współpracy w zakresie zapewniania jakości w całym EHEA.

Wymiar społeczny

Pomimo zobowiązania się do ustanowienia wymiernych celów w zakresie zwiększenia ogólnego udziału w szkolnictwie wyższym oraz dostępu grup niedostatecznie reprezentowanych, mniej niż 20% systemów edukacji określiło cele ilościowe dotyczące tych grup. Wyzwaniem dla procesu bolońskiego pozostaje nadal zwiększenie integracji społecznej i równości szans w zakresie dostępu oraz międzynarodowa mobilność niedostatecznie reprezentowanych grup i grup znajdujących się w trudnej sytuacji. Pracując na rzecz zwiększenia liczby studentów w szkolnictwie wyższym, należy zająć się też kwestią poprawy wskaźników kończenia studiów.

Szanse na zatrudnienie stanowią kolejny ważny aspekt wymiaru społecznego, ale jest to też wyzwanie. W procesie bolońskim szanse na zatrudnienie określono jako możliwość znalezienia pierwszego, wartościowego zatrudnienia lub założenia własnej działalności, utrzymania zatrudnienia i poruszania się na rynku pracy¹. W tym kontekście rola szkolnictwa wyższego polega na przekazaniu studentom wiedzy, umiejętności i kompetencji potrzebnych w miejscu pracy oraz stworzenie im możliwości rozwijania tych umiejętności w trakcie życia zawodowego.

Wysiłki należy skoncentrować na zwiększeniu szans na zatrudnienie poprzez stały dialog z pracodawcami, realizację programów opartych na kompetencjach i monitorowanie ścieżki zawodowej absolwentów.

Wymiar zewnętrzny

W przyszłości znaczenie wymiaru zewnętrznego EHEA będzie stale rosnąć. Należy skupić się na promowaniu EHEA w celu zwiększenia jego atrakcyjności i konkurencyjności na świecie, na wspieraniu tworzenia sieci kontaktów i współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego (w szczególności w krajach sąsiadujących z EHEA), na dalszym uznawaniu kwalifikacji oraz na opracowywaniu wspólnych i zespołowych programów na wszystkich szczeblach.

Priorytety na najbliższą przyszłość

Spójny i przejrzysty sektor szkolnictwa wyższego o wysokiej jakości ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju kulturalnego, gospodarczego i społecznego. Cele procesu bolońskiego zapewniają europejskiemu szkolnictwu wyższemu podstawowe instrumenty umożliwiające stawianie czoła obecnym wyzwaniom. Jednak do osiągnięcia celów procesu bolońskiego jeszcze daleka droga. Mimo że oczywiste jest, że dokonano wielu osiągnięć i znacznej konwergencji strukturalnej, pojawiły się nowe wyzwania. Aby się z nimi uporać i ożywić proces boloński, trzeba skupić się na prawidłowym wdrożeniu obecnej struktury i obecnych narzędzi i na usprawnieniu ich niedociągnięć oraz przenieść punkt ciężkości podejścia edukacyjnego na studenta i wyniki. Ważne jest też wzmocnienie więzi między szkolnictwem wyższym a badaniami naukowymi poprzez ułatwianie dialogu między światem nauki a społeczeństwem oraz promocję korzystnych zastosowań innowacji technologicznych w

---

¹ Grupa robocza ds. szans na zatrudnienie, Konferencja procesu bolońskiego, Leuven/Louvain-la-Neuve 28–29 kwietnia 2009 r.

nauczaniu i uczeniu się. Ponadto trzeba skupić się na lepszej synchronizacji działań wspierających proces boloński takich jak programy „Horyzont 2020” i Erasmus+.